

Марина Дроботюк

головна зберігачка фондів
Національний художній музей України
(Київ, Україна)
dmar.namu@gmail.com
ORCID ID: 0009-0008-8366-7439

Maryna Drobotiuk

Chief Curator of the Collections
National Art Museum of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
dmar.namu@gmail.com
ORCID ID: 0009-0008-8366-7439

АТРИБУЦІЯ ПОРТРЕТА НЕВІДОМОГО ЧОЛОВІКА АВТОРСТВА ВЛАДИСЛАВА ГАЛІМСЬКОГО З КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ATTRIBUTION OF THE PORTRAIT OF AN UNKNOWN MAN BY WŁADYSŁAW GALIMSKI FROM THE COLLECTION OF THE NATIONAL MUSEUM OF HISTORY OF UKRAINE

Анотація

Стаття присвячена атрибуції двох портретів авторства Владислава Галімського – Юзефа Габріеля та Юзефи Ліпковської Чечелів (1898), що походять з колекції Всеукраїнського історичного музею. Чоловічий портрет наразі зберігається в Національному музеї історії України, а жіночий, що належить до колекції Національного художнього музею України і був незаконно вивезений під час II світової війни, у 2013 р. з'явився на штутгартському аукціоні та у 2025 році повернувся до колекції музею. Ця публікація ґрунтується на дослідженні архівних матеріалів НХМУ, ЦДАВО та деяких польських джерел.

Ключові слова: Владислав Галімський, атрибуція, невідомий портрет, Чечель, Самчики, Чорнорудка, український портрет, Федір Ернст, втрати II світової війни, повернення творів мистецтва, реституція.

Abstract

The article is devoted to the attribution of two portraits by Władysław Galimski of Józef Gabriel and Józefa Lipkowska Czechel (1898), which come from the collection of the All-Ukrainian Historical Museum. The man's portrait is currently kept at the National Museum of the History of Ukraine, while the woman's portrait, which belongs to the collection of the National Art Museum of Ukraine and was illegally exported during World War II, appeared at a Stuttgart auction in 2013 and returned to the museum's collection in 2025. This publication is based on a study of archival materials from the NAMU, CSAHA, and some Polish sources.

Keywords: Władysław Galimski, attribution, unknown portrait, Czechel, Chechel, Samchyky, Chornorudka, Ukrainian portrait, Fedir Ernst, World War II casualties, return of artworks, restitution.

У Національному музеї історії України зберігається чоловічий портрет пензля одного з недооцінених київських художників польського походження Владислава Галімського (**рис. 1**). Цей портрет походить із Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Г. Шевченка (нині будівля Національного художнього музею України; далі – НХМУ) і у 1937 р. був переданий до історичного музею.

Передачі творів у той час були дещо необдумані, й неодноразово траплялося, що колекції родин чи окремі твори одного художника часто розпорошувалися по різних музеях. Цей портрет, на жаль, не виняток.

Питання, хто саме зображений на портреті, турбувало деяких дослідників досить довгий час. Та дізнатися ім'я портретованого вдалося завдяки іншому портрету того ж автора. У червні 2013 р. на штутгартському аукціоні Sieber's¹ (№ 48) виставили на продаж «Жіночий портрет» Владислава Галімського (лот № 2519)² (**рис. 2**).

Рис. 1. Владислав Галімський.
Фото з журналу *Kłasy Ukraińskie*.
#2. 1914, s. 9

У 2018 р., гортаючи списки втрат Національного художнього музею України, одразу вдалося виявити, що цей портрет походить із колекції Всеукраїнського історичного музею та був незаконно вивезений під час Другої світової війни. Тоді ж Національний художній музей України, до колекції якого й належить цей твір, ініціював розслідуван-

artaste.it

il portale delle migliori case d'asta

Asta n° 48

Lotter 2519

Data inizio asta: 2013-06-06

Data fine asta: 2013-06-07

Descrizione: Galiński, Władysław Mhailow auch: Władysław Michailowitsch Galimsky, 1860-1940, russischer Maler, Schüler der Kaiserlichen Akad. St. Petersburg. "Brustporträt einer jungen Frau mit langem, schwarzem Haar", die Schülern von einem weißen Tüschel bedeckt, oben vorne sign.: dat. 1898 und bes.: "Galiński" Öl-Leinwand druck. Hx/B: 70/50 cm. Rest.: part. markante Ratschen im Bereich des Hals und um den Kopf. Mr. Rahnen. Lt.: ThemaBeider.

Prezzo di partenza: 400 €

Siebers Auktionen GmbH
Augsburger Str. 221
D-70237 Stuttgart
T: +49(0)711-38 08 481
F: +49(0)711-49 30 589
info@siebers-auktionen.de
www.siebers-auktionen.de

Рис. 2. Інформація про «Жіночий портрет» В. Галімського; згодом видалена з сайту artaste.it

Рис. 3. Виставка «Український портрет XVII–XX ст.». 1925 р. Зала III. УВАН, Нью-Йорк

¹ Зіберс, Хайнц Шмідт та Клаус Шмідт заснували аукціонний дім Yves Sieber's Auktionen GmbH у 2002 р.

² Дані про твір на аукціоні artaste.it: Władysław Mikhaïlovitch Galimski (Russian, 1860–1940). Brustporträt einer jungen Frau mit langem, schwarzem Haar, 1898. Oil on canvas laid on canvas 76×50 cm. (29,9×19,7 in.).

ня та передав усі необхідні документи у відповідні інстанції.

Зацікавленість такою знахідкою з аукціону спонукала більше дізнатися про сам експонат. Від кого він надійшов до музею? Хто зображений на портреті? І щодалі ми заглиблювалися у пошуки, тим більше питань виникало. Проте одразу констатуємо, що маємо досить обмаль інформації, яку вдалося зібрати по крихтах із різних архівних та інших документальних джерел³ (рис. 3).

Про всі деталі подальшого дослідження у цьому напрямку ми вже писали в одній із публікацій (Дроботюк, 2024) і тут зосередимося лише на основному. Пошуки інформації почалися, звісно, із записів у старих інвентарних книгах.

Під № 592 (М263) значиться «Овальний портрет жінки» Владислава Галімського, який ми знайшли на аукціоні. Звернімо увагу, що портрет підписаний «*W. Galimski Czarnorudka. 1898*», тому ми знаємо автора, точне датування та місцевість, де він був написаний (Всеукраїнський історичний музей, 1902–1926, с. 119). Саме підпис та напис допомогли ідентифікувати, з якої колекції походить цей твір.

У графі надходження до музею біля інв. № 592 нічого не зазначено. Однак, якщо враховувати попередні записи та зіставити підписи, то бачимо, що під № 586 (М256) записаний «Портрет Чечеля» Владислава Галімського: «*Поясний, людина років 30, ¾ повороті наліво. Русе волосся з проборою, маленькі вусики й борідка, крохмальний комірець. На плечах шуба на взірець миколаївської шінелі з високим бобровим коміром. Поле темне. "W. Galimski Czarnorudka. 1898". Ол. ф., пол. / На підрамку. Інв. 1924р. № 430*» (Всеукраїнський історичний музей, 1902–1926, с. 117–118).

Отже, підпис та напис ідентичні. Найімовірніше, що «Жіночий портрет» та «Портрет Чечеля» написані одночасно, в одній місцевості (Чорнорудці) та, безсумнівно, походять з однієї колекції. До речі, як зазначено в інвентарі, вони надійшли від родини Чечелів через Федора Ернста «разом з іншими речами» (Всеукраїнський історичний музей, 1902–1926, с. 117). Якщо взяти до уваги те, що між інвентарними номерами 586 і 592, записані твори того ж Владислава Галімського та Леопольда Стефана Горовіца без зазначення надходження, то можемо припустити, що вони також походять із колекції Чечелів⁴. На жаль, більшість цих творів були викрадені під час Другої світової війни. А «Портрет Чечеля», як ми вже зазначали, у 1937 р. передано до Центрального історичного музею за актом від 23 жовтня 1937 р. (Київський державний музей українського мистецтва, 1935–1937), де сьогодні він зберігається під назвою «Портрет невідомого молодого чоловіка» (сучасний інв. № М230).

Тож єдиною зачіпкою для атрибуції вищезгаданих портретів було зазначене в старій інвентарній книзі прізвище портретованого. Із Чечелів у другій половині XIX – початку XX ст., одразу можна згадати декілька, які були добре відомі історикам, – політичний діяч Микола Флорович Чечель (1891–1937) та генерал-майор Петро Гаврилович Васильєв-Чечель (1870–1920). Однак у них майже нічого спільного із нашим портретованим, окрім прізвища й можливої покровності, немає. Тому, занурившись углиб історії, нашу увагу привернув Чечель із XVIII ст., а саме гайсинський полковник Петро Чечель (1754–1843), який був одним із власників садиби у Самчиках. Припустивши, що саме з цією гілкою родини Чечелів⁵ і був пов'язаний наш портре-

³ Дякую за консультацію та надані матеріали колегам із Державного історико-культурного заповідника «Самчики» та дослідниці Оксані Лобко.

⁴ №№587–588 – Горовіц; №№589–594 – Галімський.

тований, ми продовжили пошуки у цьому руслі. Варто зауважити, що майже 300 років, як пишуть деякі дослідники, прізвище цього роду заборонялося згадувати у наукових дослідженнях та публічних виступах (Кривошея, 1999). Тож сподіватися варто було лише на архівні матеріали.

Про колекцію Чечелів відомо небагато. Основну інформацію отримуємо з архівних документів ЦДАВО, у так званих охоронних листах. Йдеться про документи Всеукраїнського комітету охорони пам'яток мистецтва і старовини (ВУКОМПСІС). Проаналізувавши наявну документацію, можемо констатувати, що квартира Чечелів знаходилася у Києві на вул. Левашовській, 16, кв. 19 (сучасна вул. Шовковична). У записах під назвою «Досліджені Ф. Л. Ернстом» (Опис картин і книг, 29 квітня 1919 – 5 березня 1920, арк. 4) містяться списки квартир, які Федір Ернст та його колеги оглянули особисто. Зокрема і квартира Чечелів: *«...згідно поданим раніше свідченням, частина речей була пограбована добровольцями, частина меблів мною в квартирі опломбована, частина перевезена до І Державного Музею»*.

В іншому документі – «Списку будинків і квартир, досліджених Ф. Л. Ернстом» – знаходимо детальнішу інформацію, а також підтвердження попередніх даних. Зі слів Ф. Ернста, квартира Чечелів першочергово піддавалася розгрому з боку офіцерів-добровольців, які *«запропонували свої послуги для "порятунку" обстановки і які вивезли масу цінних предметів, зокрема бронзу і фарфор, зламали вализи тощо»* (Опис картин і книг, 29 квітня 1919 – 5 березня 1920, арк. 5 зв.).

Потім квартиру зайняли особи, що іменували себе членами Надзвичайної Комісії та залишили після себе повний хаос: *«Зникли деякі предмети меблів,*

вся порцеляна тощо. Решта старовинних меблів, більш громіздких, перенесено багато за допомогою доглядачів І Державного Музею в окрему кімнату (зокрема великі комоди чорного дерева, бюро, письмовий стіл і ліжко червоного дерева, гарнітур різьблених позолочених меблів XVIII ст., дзеркало, ширма зі вставними англійськими гравюрами) та опечатано печаткою І Державного Музею. Легші предмети – письмовий столик червоного дерева, крісло карельської берези, позолочена ширма, чудові бра кінця XVIII століття, дерев'яні з позолотою та польськими орлами, значна кількість картин і гравюр перевезена до І Державного Музею. Ще підлягає перевезенню невелика кількість порцеляни» (Опис картин і книг, 29 квітня 1919 – 5 березня 1920, арк. 5 зв.).

В іншій справі ЦДАВО знаходимо цікавий документ від 12 травня 1919 р., а саме – звернення Юзефи Генріхівни Чечель до Музейного відділу при ВУКОМПСІСі, в якому вона просить видати охоронні листи на зазначені у списках предмети старовини й мистецтва з її квартири, що додаються в трьох екземплярах (Опис предметів старовини, 7 лютого 1919 – 13 січня 1920, арк. 111). На жаль, зазначені списки у справі не знайдені. Відомо, що це був акт № 76 із повним переліком знайдених предметів. Однак, зафіксоване повне ім'я Юзефи Чечель у цьому документі дало змогу продовжити пошуки у правильному напрямі та уможливило атрибутування двох уже згадуваних портретів. Спершу вдалося встановити зображуваного на чоловічому портреті.

Попередня атрибуція: Владислав Галімський. Портрет невідомого молодого чоловіка. 1898. Чорнорудка. Полотно, олія. 96 × 72 см. Вгорі ліворуч підпис: *«Galimski / Czarnorudka 1898»*. Національний музей історії України.

⁵ Чечелі – давній шляхетний рід литовського походження, який згодом розгалужився на руську та польську гілки.

Рис. 4. Юзеф Габріель Чечель.
Фото. Lipkowski, L. (1913)

Рис. 5. Владислав Галімський.
Портрет Юзефа Габріеля Чечеля
(1860–1895). 1898 р. Чорнорудка.
Полотно, олія. 96 × 72 см. НМІУ

Як уже було зазначено, у старій інвентарній книзі Всеукраїнського історичного музею, цей твір записаний як «Портрет Чечеля» художника Владислава Галімського (Всеукраїнський історичний музей, 1902–1926, с. 117–117 зв.). Однак поряд із прізвищем немає жодних ініціалів⁶, які б допомогли ідентифікувати портретованого.

Переглянувши низку польських джерел та порівнявши знайдену надруковану світліну із живописним пор-

Рис. 6. Юзефа Ліпковська Чечель. Фото. Lipkowski, L. (1913). * За іншими даними, це – Ізабелла Михайловська, дружина Якуба Чечеля, що на думку автора є менш ймовірним

третом із колекції НМІУ, вдалося встановити, що перед нами Юзеф Габріель Чечель (1860–1895) – останній нащадок польської гілки Чечелів (**рис. 4**). Зовнішня схожість портретованого очевидна. До того ж, саме із зазначеної світлини Владислав Галімський написав живописний портрет, який датований 1898 р. Імовірно, що цей посмертний портрет, написаний через три роки після відходу у вічність Габріеля, замовила його дружина.

Нова атрибуція: Владислав Галімський. Портрет Юзефа Габріеля Чечеля (1860–1895). 1898. Чорнорудка. Полотно, олія. 96 × 72 см. НМІУ (**рис. 5**).

Схожа історія і з жіночим портретом, про який тут теж варто згадати. Порівнюючи світліну зі спогадів Леона Ліпковського із живописним твором, можна припустити, що на портреті зображена Юзефа Ліпковська Чечель⁷ – дружина Юзефа Габріеля Чечеля (від 1885 р.) і тітка Зигмунда Подгорського (1891–1960) – відомого бригадного генерала Війська Польського. За спогадами, вона була надзвичайно розумною, освіченою і вміла застосувати свої знання (Epstein, 2005, s. 57) (**рис. 6**).

⁶ У списках передачі до Центрального історичного музею назва та сама.

⁷ Юзефа – найстарша з чотирьох доньок Генріха Ліпковського (1838–1900) й Юзефіни Кошарської.

Після визначення портретованих залишалося питання про напис на обох творах «Czarnorudka» («Чорнорудка») – місцевість, де ці портрети були написані (рис. 7). Припускаємо, що Владислав Галімський добре знав сімейство Чечелів і гостював у них деякий час. Також у їхній колекції зберігалися й інші твори митця, про які ми вже згадували.

Маємо невелику кількість фактів про це покоління Чечелів із розрізнених джерел, які вдалося об'єднати в певну історію.

Чечелі – давній рід, який походить від Андрія Судимонта. Як зазначає краєзнавець Олександр Пажимський, «багато представників Чечелів були задіяні в козацьких найманих формуваннях 1650–1660-х рр. на Правобережжі» (Пажимський, 2023, арк. 5)⁸. А однією з резиденцій був відомий маєток Самчики (від Пйотра Чечеля)⁹.

Батьки – Якуб Чечель (п. 1863/4) та Ізабелла Михайловська (п. 1887) – мали трьох синів і двох дочок. Однак Ян і Казимир померли в молодому віці; а Юзеф Габріель Чечель – останній із чоловічої лінії литовсько-польської гілки – одружився з Юзефою Ліпковською у 1885 р. У їхній родині були лише дві доньки (Пажимський, 2023, арк. 26; Lipkowski, 1913, s. 16).

Оскільки Якуб Чечель помер досить рано, а його маєток Самчики був конфіскований, то родину утримував Євстахій Івановський (1813–1903) – відомий польський письменник, історик та благодійник. Деякий час Чечелі проживали у мільйонному маєтку в с. Ненадиха¹⁰, доки його не передали у спадок Жмігородським (хоча спадкоємцем мав

стати саме Габріель)¹¹. Отже, Чечелям довелося шукати інше місце для проживання, і Габріель Чечель будує новий гарний будинок у Чорнорудці, де згодом і були написані художником Владиславом Галімським атрибутовані портрети Чечелів.

Шукаючи інформацію про Юзефу Чечель, ми натрапили на дані про ще один маєток, який належав їй, розташований у П'ятигорах¹². У списках землевласників Таращанського повіту значиться «Чечель Юза Генр., дв., с. Отдайполь, Пятигор. В. 1718 д.» (Календарь ... на 1913 год, 1912, с. 463).

У довідковій та адресній книзі по Київській, Волинській, Подільській губерніях за 1913 р. знаходимо не лише підтвердження цьому, а й трохи більше інформації. П'ятигори та його присілок Одайпіль належать Чечелю Юзефу Генріховичу (очевидно помилка – Юзефі). Згідно з цією інформацією, у присілку на той час були: 1 православна школа, 1 школа грамоти, 2 вітряних млини і 2 кузні», а в П'ятигорах – римокатолицький костел (1842 р.), 2 синагоги,

Рис. 7. Підпис Владислава Галімського на «Портреті Юзефи Ліпковської Чечель»

⁸ Пажимський, О. (2013). Посадачі маєтку «Самчики». Чечелі [Неопублікований документ, наданий співробітниками заповідника «Самчики»; 18.06.2023].

⁹ Aftanazy, R. (1994). *Dzije rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej: T. 5. Województwo wołyńskie* (s. 428–448). Zakł. Narod. im. Ossolińskich.

¹⁰ Ненадиха – село у Білоцерківському районі Київської обл., відоме з XVII ст. Наприкінці XVII ст. у селі був побудований католицький костел (не зберігся).

¹¹ Згодом, уже після смерті Габріеля, його донькам Жмігородські виплатили компенсацію, що удвічі перевищувала розмір спадку за заповітом Івановського (Lipkowski, 1913, s. 150).

¹² П'ятигори – село в Білоцерківському районі Київської області, відоме від XVI ст.

школа, винокурний завод тощо (Довнар-Запольский, 1913, с. 600).

Маєток у П'ятигорах із 1830 р. належав панам Ліпковським. Останній із нащадків сім'ї та автор спогадів – Леон Ліпковський – унаслідок важких фінансових справ у 1905 р. продав цей вишуканий маєток разом із парком та оранжереями своїй родичці Юзефі Чечель, радіючи, що він залишається в родині, а не переходить до чужих людей (Lipkowski, 1913, s. 128).

Підсумовуючи вже сказане, можемо стверджувати, що обидва атрибутовані портрети написані художником Владиславом Галімським у Чорнорудці 1898 р. Це практично парні портрети, адже зображено чоловіка та його дружину, однак вони дещо відрізняються за розмірами. А беручи до уваги віднайдені факти, стає зрозуміло, чому так. Чоловічий портрет Юзефа Габріеля Чечеля написаний уже після його смерті в 1895 р. Також вдалося встановити, що у Чорнорудці був маєток Чечелів, з якими Владислав Галімський був знайомий особисто (щонайменше з Юзефою Чечель), і, ймовірно, саме вдова замовила портрети художникові.

Залишається ще низка питань щодо цих та інших творів Владислава Галімського з колекції Чечелів, про які поки майже не знайдено архівних матеріалів.

Сподіваємося, що подальші дослідження проллють світло на ще одну сторінку з життя й творчості Владислава Галімського. А поки можна радіти й пишатися тим, що 2025 року завдяки скоординованій багаторічній роботі музейників та Служби зовнішньої розвідки України нарешті вдалося повернути до колекції Національного художнього музею України викрадений під час Другої світової війни портрет Юзефи Ліпковської Чечель (**рис. 8**). Портрет був презентований під час відкриття виставкового проєкту «Перша історія повернення» (15.05.2025, НХМУ).

Рис. 8. Владислав Галімський.
Портрет Юзефи Ліпковської
Чечель. 1898 р. Чорнорудка.
Полотно, олія. 78 × 60 см. НХМУ

Список використаних джерел та літератури

Всеукраїнський історичний музей ім. Т. Г. Шевченка. **Інвентарна книга обліку.** (1902–1926). (Оп. 1А. Од. зб. 5. Спр. 1–82. 288 с.), Архів фондової документації Національного художнього музею України, Київ, Україна.

Всеукраїнський історичний музей ім. Т. Г. Шевченка. **Інвентарна книга № 11 бувш. Художнього відділу.** (1923–1924). (Оп. 1. Од. зб. 35. Спр. 1/389. 52 арк.), Архів фондової документації Національного художнього музею України, Київ, Україна.

Всеукраїнський історичний музей ім. Т. Г. Шевченка. **Інвентарна книга обліку.** (1926–1935). (Оп. 1. Од. зб. 49. Спр. 1/80. 122 арк.), Архів фондової документації Національного художнього музею України, Київ, Україна.

Довнар-Запольский, М. В. (Сост.). (1913). **Весь Юго-Западный край: справочная и адресная книга по Киевской, Волынской, Подольской губерниям.** Издание Товарищества Фиш и Вольсов.

Дроботюк, М. (2024). Портрети Чечелів авторства Владислава Галімського з колекції Всеукраїнського історичного музею: атрибуція та історія побутування. **Мистецтво. Музей. Діалоги**, 2, 246–261.

Календарь, справочная и адресная книга г. Киева на 1913 год. (1912). Киев: Типография С. В. Кульженко.

Київський державний музей українського мистецтва. **Список до акта про передачу історичного малярства з фондів художнього відділу ДУМ до ЦІМ. Книга № 5.** (1935–1937). (Оп. 1. Спр. 381/1. 20 с.), Архів фондової документації Національного художнього музею України, Київ, Україна.

Кривошея, В. В. (1999). Чечелі. **Українська біографістика**, 2, 149–152. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ubi_1999_2_41.

Опис предметів старовини і мистецтва, що знаходяться у приватних осіб, та акти взяття їх на облік Всеукраїнським комітетом по охороні пам'ятників мистецтва і старовини. Заяви громадян про видачу їм охоронних грамот на речі мистецтва і старовини. (7 лютого 1919 – 13 січня 1920). Ф. 166 «Всеукраїнський комітет охорони пам'ятників мистецтва і старовини (ВУКОМПИС)» (Оп. 1. Од. зб. 698. 361 арк.), Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Київ, Україна.

Опис картин і книг, які знаходяться в приватній власності і взяті на облік Всеукраїнським комітетом по охороні пам'ятників мистецтва і старовини. (29 квітня 1919 – 5 березня 1920). Ф. 166 «Всеукраїнський комітет охорони пам'ятників мистецтва і старовини (ВУКОМПИС)» (Оп. 1. Од. зб. 699. 54 арк.), Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Київ, Україна.

Щербаківський, Д., & Ернст, Ф. (1925). **Український портрет. Виставка українського портрету XVII–XX ст.** Всеукраїнський історичний музей імені Т. Г. Шевченка.

Epstein, T. (2005). **Z piórem i paletą. Zainteresowania intelektualne i artystyczne ziemiaństwa polskiego na Ukrainie w II poł. XIX w.** Neriton.

Lipkowski, L. (1913). **Moje wspomnienia, 1849–1912.** Druk W. L. Anczyca i Spółki.